Kursbeskrivning: Från Soldattorp till Generalmönsterrulla

1. Kursöversikt & Mål

Syfte

Kursen ger en fördjupad förståelse för det äldre och yngre indelningsverket – det militära och sociala system som präglade det svenska lokalsamhället under mer än två sekler (1500–1901). Deltagarna får följa knektar och båtsmän i både krig och fred, förstå rotarnas och rusthållens uppbyggnad samt lära sig hur systemet avvecklades till förmån för den allmänna värnplikten.

Mål

Efter avslutad kurs ska deltagaren kunna:

- Förklara skillnaden mellan rotering (knekthåll/båtsmanshåll) och rusthåll.
- Beskriva soldatens och båtsmannens livsvillkor, vardag och skyldigheter.
- Identifiera de viktigaste arkivkällorna (såsom generalmönsterrullor och torpsyneprotokoll) för släkt- och lokalhistorisk forskning.
- Redogöra för bakgrunden till indelningsverkets avskaffande 1901 och övergången till värnpliktssystemet.

2. Kursmoduler & Innehåll

Modul 1: Indelningsverkets födelse & organisation (1680–1700-tal)

- **Tema:** Äldre indelningsverket och Karl XI:s skapandet av det yngre indelningsverket.
- **Innehåll:**
    - Bakgrund: Från utskrivningar och utländska lektrupper till en stående inhemsk armé.
    - *Rotering:* Hur bönderna gick samman i rotar för att hålla en fotsoldat eller båtsman.
    - *Rusthåll:* Rytteriet och kavalleriet – bönder som höll häst och munderad ryttare i utbyte mot skattelättnad.

Modul 2: Soldattorpet, Båtsmanstorpet och vardagslivet

- **Tema:** Livet som indelt knekt eller båtsman i lokalsamhället.
- **Innehåll:**
    - Soldattorpets utformning (enkelstuga, ladugård, kåltäppa) och kontrakt med roten.
    - Båtsmanshållet i kustsocknarna: Båtsmanstorpen, sjöerfarenhet och särskilda förhållanden.
    - Knekten i bygemenskapen: Hantverk, torpsyn, giftermål och relationen till rotens bönder.

Modul 3: Uniformer, utrustning och vapenutveckling

- **Tema:** Den militära framtoningen under 1700- och 1800-talet.
- **Innehåll:**
    - Beklädnad och mundering: Den karolinska uniformen till 1800-talets mörkblå och grå stilar.
    - Båtsmannens utrustning: Sjöbeklädnad, kniv och mönstringsutrustning.
    - Krig och möten: Kompanimöten på mötesplatserna (t.ex. Axevalla hed, Rommehed, Malma hed) och övningsresor.

Modul 4: Källor & Släktforskning – Sök dina militära anor

- **Tema:** Metoder och arkivmaterial för att hitta indelta soldater och båtsmän.
- **Innehåll:**
    - Generalmönsterrullor (GMR): Hur man uttyder längd, hälsa, tjänsteår och noteringar om kassering eller avsked.
    - Soldatnamnen: Namnskick (Sköld, Svärd, Berg, Storm, Våg) och namnbyten vid inskrivning.
    - Sökverktyg: Användning av Centrala Soldatregistret och Riksarkivets digitala tjänster.

Modul 5: Systemets fall och värnpliktens införande (1800-talets slut – 1901)

- **Tema:** Indelningsverkets avveckling och skapandet van en modern armé.
- **Innehåll:**
    - Varför blev indelningsverket omodernt? (Industrialisering, nya krigstekniker, orättvis skattebörda för bönderna).
    - Besluten 1892 och 1901: Stegvis avskaffande och införandet av den allmänna värnplikten.
    - Vad hände med torpen och de sista indelta soldaterna?
    - Det militära kulturarvet idag: Hembygdsgårdar, bevarade soldattorp och militärmuseer.

3. Pedagogiskt upplägg & Examination

Moment	Beskrivning
Föreläsningar	Genomgång av historiska sammanhang med bildvisning och kartstudier.
Källövning	Praktisk övning i att tyda och tolka en gammal Generalmönsterrulla.
Egen fördjupning	Deltagarna väljer ett lokalt soldattorp, ett regemente eller en specifik soldat/båtsman att kartlägga.
Exkursion (valfritt)	Besök vid ett välbevarat soldattorp, ett regementsmuseum eller en lokal övningshed.

Har du några specifika önskemål om att anpassa kursen till en viss region (t.ex. ett specifikt regemente eller båtsmanskompani) eller en särskild tidsperiod?